

Om yttrandefrihetens funktion

av Bengt-Åke Wennberg

I dagarna förbereds ett lagförslag som syftar till att politiker och domstolar inom EU skall bestämma reglerna för vad som får och inte får publiceras på sociala medier. Anledningen är att sociala medier bannlyst Trump och hindrat honom från att använda deras tjänster. Detta tyder enligt EU-kommissionen på att yttrandefriheten är hotad eftersom man inte har kontroll över vad dessa stora privata företag kan godkänna och inte godkänna.

Samtalen har därmed förskjutits från att samtala om yttrandefrihetens funktion – det vill säga att **ingen** skall kunna bestämma vad som får sägas och inte sägas – och istället fokuserats på **vem** som får bestämma "**vad**" **vem** får säga i det offentliga rummet. Det förhållandet att människor inte fritt kan uttrycka vad de tycker, tänker och känner är det som yttrandefriheten skall motverka. Denna tanke var grundläggande för demokratin.

Nästan halva USA:s befolkning röstade på Trump och många fortsätter att tro på trumpismen. Det är också många som tror på konspirationsteorier, gamla nazistiska

trossatser och för oss andra udda teorier om samhället. Det är också många som har en till synes orealistisk uppfattning om sin roll i samhället. Den sakfråga som måste beaktas när det gäller att påverka mänskliga samspel är att människor handlar och yttrar sig utifrån de föreställningar de har om världen de lever i. Vad vi andra än tycker om dessa föreställningars riktighet.

Att individer har andra föreställningar än vi själva eller olika vetenskapsmän, opinionsbildare, imamer, biskopar, ledare och politiker är inte något som enkelt går att lösa genom att förneka dem en röst i offentligheten. Det ökar bara deras misstro mot etablissemangen. Ett förbud mot att uttala sin åsikt kommer att skapa nya och mer dolda kanaler för missnöjet. De förtryckta kommer att skapa ett kryptiskt språk som bara de invigda förstår. Yttrandefrihet är den demokratiska kommunikativa princip som gör det möjligt att **synliggöra** alla dessa vitt skilda föreställningar och ge alla berörda kunskap om att de förekommer och därmed också möjlighet att bättre ta reda på – och fråga om – de bevekelsegrunder människor har för att handla som de gör.

Problemet blir då hur man skall kunna komma fram till tillräckligt förenliga uppfattningar om världen, om varandra och om hur det aktuella interaktiva systemet fungerar så att man kan hjälpas åt att åstadkomma det önskade och undvika det oönskade. Först när man har en någorlunda gemensam bild hur det *interaktiva mänskliga samspelssystem* som man deltar i fungerar kan olikheterna när det gäller uppfattningar om vad som bör prioriteras diskuteras på ett meningsfullt sätt.

Bilden av hur det aktuella samspelssystemet fungerar har vi menat är basen för alla enskilda personers överväganden om hur man själv bör agera i den aktuella situationen. Denna kunskap ligger också till grund för våra bedömningar av vilket gensvar vi kan förvänta på vad vi gör. Det nödvändiga första steget för att vi skall förstå det skeende som pågår i det interaktiva systemet är att deltagarnas olika uppfattningar, trossatser, åsikter, känslor etc. blir verbalt uttryckta och synliga.

Men få reda på alla uppfattningar räcker inte för att skapa ett samspel som är önskvärt. Beskrivningarna av det aktuella mänskliga interaktiva samspelssystemet, alltså det system man refererar till, skall både kunna göras förenliga och tillräckligt preciserade så att enskilda aktörer förstår hur de skall kunna bidra till att utfallet blir önskvärt. Därför måste det till *välgrundade samtal* om och med de som bidrar till skeendet

Alla dessa behöver inte alltid själva delta i samtalen. Det räcker att man får del av sådana samtal om det man är med om som är så klarläggande att man kan använda resonemangen för att få grepp på vad man kan bidra med för att utfallet skall bli det önskade. Grunden för att förstå samspelet är därvid att förstå de föreställningar som berörda aktörerna agerar efter. Därför är det olyckligt om samtal och bestämmelser används för att överlista, förleda och tysta varandra. Det behövs därför av alla en respekt för yttrande-friheten. Det måste

alltid vara tillåtet att uttala "sin mening". Och för allas bästa också tryggt nog att göra det så att alla faktiskt också vågar.

En mycket stor svårighet när det gäller att tolka det interaktiva mänskliga samspelsystem som vi alla både lokalt och globalt deltar i är att fenomenet inte uppmärksammas och verbaliserats. Det är därför svårt att samtala om. Det saknas adekvata begrepp. Vi som samhälle har inte haft anledning att ägna denna fråga någon tanke. Men nu är det dags.

Vi startar med denna blogg en ny serie bloggar och skall under 2021 försöka beskriva de svårigheter med att uppmärksamma och förmedla kunskaper om **mänskliga interaktiva samspelssystem** som vi mött och försökt hantera i våra olika uppdrag i alla olika typer av verksamheter genom åren.

Denna blogg ingår i vårt arbete med att dokumentera våra samlade erfarenheter av arbetet med mänskliga interaktiva samspelssystem och hur bilden av dessa system har relevans för samarbete och samverkan mellan människor såväl i små sammanhang som i stora sociala kontexter i vilka man formar organisationer och regelsystem. Du finner vårt arkiv på <https://www.menvart.se>